

Mirko Ćurić¹

Nikola Tordinac kao književnik kršćanskoga nadahnuća

Nikola Tordinac, svećenik, profesor na đakovačkoj Bogosloviji, prevoditelj, književnik, sakupljač narodnog blaga, rođen je u Đakovu 5. prosinca 1858., gdje je i umro 21. veljače 1888. Za života je objavio samo dvije knjige: *Hrvatske narodne pjesme i pripovietke iz Bosne* (1883. i 1884) te zbirku crtica i pripovijesti *Seoske bajke i bajalice* (1885). Nakon smrti Matica hrvatska mu objavljuje *Izabrane pripovijesti* (1890). Tordinca se nakon ove knjige u pregledima hrvatske književnosti karakterizira kao pisca koji opisuje seosku sredinu ili se naglašava njegovo sakupljanje usmeno-jezičnog blaga. Mnoge dimenzije njegovog stvaralaštva, posebno duhovna, ostaju nepoznate i zanemarene. Nikola Tordinac bio je autor pisac širih interesa, od žanrovskih do tematskih, a s obzirom na to da je živio manje od trideset godina, puno bogatijeg i raznolikog opusa nego se prezentira u enciklopedijama i književnim povijestima. U radu se pristupilo Nikoli Tordincu prvenstveno s trima njegovim najpoznatijim pričama *Brat Adam*, *Kožuh* i *Đakovački spasovdan* te dokazivala teza o Tordincu kao piscu kršćanskog nadahnuća. U okviru istraživanja i analiziranja korpusa metodologiju je u prvom redu činila književnopovijesna i književnoteorijska analiza.

Ključne riječi: kršćansko nadahnuće, Nikola Tordinac, obrednost, pripovijesti.

¹ Dr. sc. Mirko Ćurić, Srednja strukovna škola Antuna Horvata, Vijenac kardinala Stepinca 11, 31400 Đakovo, Hrvatska. E-pošta: mirko.curic@skole.hr.

1. Književno djelo Nikole Tordinca

Nikola Tordinac rođen je 5. prosinca 1858. godine u Đakovu od oca Ivana, obrtnika, koji je radio stolarske radove u đakovačkoj katedrali i majke Terezije Josipović, rodom iz Pečuha. Umro je u Đakovu 21. veljače 1888, a 22. veljače 1888. sahranjen je na đakovačkome groblju, u zajedničkoj grobnici sa stricem, kanonikom i pjesnikom Jurjem Tordincem.

Premda mnogi autori o njemu pišu kako je iza sebe ostavio neveliko i nedovršeno djelo, činjenica je, zapravo, kako mu opus, u odnosu na njegove suvremenike, i nije malen opsegom: pisao je pjesme, crtice, pripovijesti, oglede, feljtone, putopise, obilno je prevodio s njemačkoga jezika, sakupljao je usmene tvorevine i etnografsku građu. Kao šestogodišnji dječak s roditeljima putuje u Sarajevo i Derventu – tada još tursku Bosnu – gdje mu je otac radio kao stolarski poduzetnik. Taj petogodišnji boravak dojmio je dječaka i bio presudan za njegovu budućnost i književni te sakupljački rad.

Osnovnu je školu završio u Đakovu, a gimnaziju u Vinkovcima. U književnosti se javlja kao pjesnik: stihove šalje godine 1875. vinkovačkom *Narodnjaku* i senjskome *Radiši*, ali je najviše traga ostavio kao pripovjedač, putopisac i sakupljač narodnoga blaga. U jesen godine 1877. stupio je u đakovačko sjemenište, gdje postaje predsjednikom Zbora duhovne mladeži. Pod pseudonimom „Staparić” javlja se u *Obzoru* i *Pozoru* u čiji podlistak šalje zanimljive dopise, najčešće vlastite pripovijetke i prijevode s njemačkoga jezika. Značajna mu je suradnja i u vukovarskome *Sriemskom Hrvatu* u kojemu, među ostalim, objavljuje prvi svjetski prijevod Karla Maya. Smatralo se da je prvi prijevod objavljen 1881. u časopisu *Le Monde*, u Parizu. Mirko Ćurić otkrio je, a Hans Dieter Steinmetz iz Muzeja Karla Maya u Njemačkoj to potvrdio, kako je Tordinac već godine 1880. objavio prijevod novele *Tree carde monte* u časopisu *Sriemski Hrvat*.

Nikola Tordinac je u svom radu dobivao mecenatsku potporu biskupa J. J. Strossmayera i svoga rođaka, kanonika i pjesnika Jurja Tordinca (1813–1890), kojemu posvećuje svoju knjigu *Seoske bajke i bajalice* te dvije prigodnice, koje su sačuvane u rukopisnoj ostavštini. Biskup J. J. Strossmayer zaređio je Tordinca 19. rujna 1883. godine za svećenika Đakovačke ili Bosanske biskupije. U Rimu je studirao pravo na Apolinaru do 1885. U Đakovo, postaje profesorom filozofije i latinskoga jezika (na Liceju, 1885–1888). Umire od sušice, nakon neuspješna liječenja, 21. veljače 1888. godine u Đakovu. Iza njega je u rukopi-

su ostao niz dovršenih i započetih proznih djela, dramskih tekstova, putopisa i etnografskih zapisa. Kontinuirano Objavljivanje ovih tekstova rasvjetljuje, ali i usložnjava prosudbe o značajkama i obilježjima Tordinčeva književnog opusa. Sada smo već vrlo daleko od leksikonskih i enciklopedijskih ocjena o piscu seoske tematike, čiju: „prozu odlikuje narodni leksik i epski stil usmenoga pripovijedanja, a vidljivo je i spajanje romantičarske i realistične pripovjedačke matrice².“

2. Kritika i književne povijesti o Nikoli Tordincu

U knjizi Milana Marjanovića *Iza Šenoe: Četvrt vijeka hrvatske književnosti* na šest mjesta spominje se Tordinac, kao vrlo važan i značajan književnik toga razdoblja, ali ipak prvenstveno „kao zastupnik seoske novele³.“

Kao značajna Tordinčeva djela Marjanović ističe *Đakovački spasovdan*, *Čarobnu škrinjicu*⁴, *Brata Adama* i *Kožuh*. Tordinca smatra jednim od najvažnijih i tipičnih predstavnika slavonske novelistike: „Slavonija je rodila sasvim drugačiji tip. Plodna i široka polja i dugotrajni upliv turski učiniše čovjeka lakoumnim. Tordinac a kasnije Lovretić, ali najviše pako Ž. Bertić su pjesnici, a Kozarac je pisac socijalnog toga kraja. Ovdje nije problem u prelazu jednog socijalnog ili ekonomskog reda u drugi, nego tu pisce interesira u prvom redu pitanje moralno, a uz to i pitanje *mrtvih kapitala*. Nemoral i nerad, to su problemi slavonske novele. Ni jednoga ni drugoga ne vidimo u graničarskoj i primorskoj noveli, a u zagorskoj vidimo samo nerad⁵.“

Dakle, unatoč glavnoj tezi rada, kako je Nikola Tordinac književnih kršćanskog nadahnuća, koji se bavi problemima „nemorala i nerada u Slavoniji“, u literaturi nema drugih sličnih ocjena njegovog rada, dapače, jedna od rijetkih objavljenih kritika, koje su mu upućene za života, potpisana pseudonimom I. I. Rodoslavić⁶, tvrdi suprotno. Autor kritike piše za knjigu *Seoske bajke i bajalice*, kako bi se: „narod brecnuo kada bi znao da je svećenik to pisao⁷“. Smatra da njegova knjiga nije primjerena mladim čitateljima i običnom puku, zamjera mu slobodne ljubavne prizore i pjesme slobodnog sadržaja. Najvažniji razlog je ipak, prema kritičaru, što se u knjizi: „cjela vjera osobito obredi katoličke

2 Tordinac, Nikola. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje.

3 Marijanović, Iza Šenoe: *Četvrt vijeka hrvatske književnosti*.

4 Zabunom piše: *Čarobna knjižica*.

5 Marijanović, Iza Šenoe: *Četvrt vijeka hrvatske književnosti*, 60.

6 Pod tim pseudonimom objavljivao je svećenik i književnik Adolfo Weber Tkalčević.

7 Rodoslavić, Seoske bajke i bajalice. Crte od N. Tordinca.

crkve na lahku ruku, rek bi - liberalno napominju, što više mješajući praznovjerje, obrede, zasade tako sliku podaje da je za čutljiva katolika dosta neugodno.⁸“(Isto). Rodoslović oprimjeruje svoje tvrdnje navodima iz crtica: „Evo takih primjera: str. 41: ‘a rukom štipnu djevojku u obraz’ . Ili na istoj strani: ‘Ako je u crkvi, Luka će i misu i popa kod oltara zaboravit samo da može Jelicu gledat.’ Malko niže: ‘al djavolan hitro ogrlio djevojku, pa joj ukrao cjelov...’⁹.“

Posebno mu zamjera priču *Ružini grijesi* u kojoj glavna junakinja posjećuje vračaru sa željom da joj umre suprug s kim se na silu vjenčala, pa se to uskoro i ostvari. Suprug, na veliku radost junakinje Ruže, tragično strada. Iako je priča nadahnuta stvarnim događajima koje je Tordinac doživio kao kapelan u Ivanovu i završava pokajanjem glavne junakinje, potpuno u kršćanskom duhu, Rodoslović smatra kako se ne bi trebalo takve tekstove pisati „iz pera svećenika.“

3. Na prijelomu stilskih formacija

Tordinac je prema Marjanoviću „pjesnik“, što je za njega sinonim za „književnika romantizma“, što je tek donekle točno. Ako bismo ocijenili tri pripovijesti, koje smo stavili u fokus istraživanja, s motrišta stilskih formacija¹⁰, *Brat Adam* realistična je pripovijetka, Đakovački *spasovdan* romantičarska, a *Kožuh* bi pripadao pravcu koji se javlja nekoliko godina nakon Tordinčeve smrti: hrvatskoj moderni, pa ga možemo smatrati i jednim od prethodnika hrvatskog modernizma.

U predgovoru *Odabranih crtica i pripoviesti* za „najsavršenije djelo Nikole Tordinca“ Milivoj Šrepel¹¹ smatra pripovijest *Brat Adam*: „Ovdje je karakteristika, kompozicija i slog u potpunom umjetničkom skladu(...) Ova je pripovijest pravi dragulj hrvatske književnosti. Tordinac je ovdje, bolje nego igdje drugdje, umio psihologiju pretvoriti u samu radnju. Pripoviest teče dramatičnom živošću...“¹². Uglavnom su se s tom ocjenom slagali i kasniji autori, koji su, čini se, nekritički prepisivali Šreplove ocjene. *Brat Adam* zaista je uzorno napisana priča, živim i lijepim jezikom, ali pati od mane koja je česta u onodobnoj (proto)realističkoj književnosti: ponajprije, stereotipno i crno-bijelo prikazivanje likova. Domaći ljudi poštteni su, dobri, čuvaju običaje svojih časnih

8 Isto.

9 Isto.

10 Više u: Flaker, *Stilske formacije*.

11 Šrepel, O Nikoli Tordincu.

12 Isto, XXIX.

poredaka, dok su došljaci – brat Adam („došljo“ iz Bačke) i stranci (Švabe i Mađari) – nositelji negativnog, prvenstveno jer ne prihvaćaju običaje sredine u koju su došli te zbog beskrupulozne ambicioznosti da baš oni upravljaju selom, ispred starosjedioca kojima pripada to pravo. Kao ogledni primjer borbe za prevlast prikazana je prava politička izborna drama, najuspjeliji dio priče, kada selo bira zvonara između Ivete i brata Adama. Riječi seoskog kneza donose stavove koji bi danas bili proglašeni, u najmanju ruku, društveno-politički nekorektnim: „Naši su stari o svojoj mucu, o svojoj hrani, o svojem trošku uzivali ovu crkvu, pa da im je na poštenje, a mi smo unuci o svom trošku djedovsku baštinu i očuvali. Sad je pravo, da se i ključevi ove baštine ne trgaju iz naših ruku, a predaju onima u ruke, koji nijedne cigle ne donesoše k crkvi, koji tek juče dodjoše, pa za gotovo sjedoše, te hoće, da im je diela ko i nami, koji smo ovdje starosjedioci!¹³“

Seoski knez manipulira osjećajima domaćih ljudi: „Mudro on dirnuo baš u najnježniju žicu svojih suseljana — dirnuo u starinu, a da mu striela što pouzdanije pogodi, razpretao on u srcih starješina onu staru mržnju prama doseljeniku, koja je tamo samo zapretana bila, al nipošto utrnjena. I tako starješine jednoglasno izklicaše kuma Ivetu zvonarom¹⁴.“

Mržnja se doslovce razbuktava kada Adam oskvrne drevni običaj krunjenja žitnim vijencem na koncu žetve ne pristajući na to da se njegova kći zaruči za Ivetina sina. Adam je narušio drevni obred koji sadrži i religijske konotacije te izazvao zgražanje zajednice. Brambilla se poziva na: „otkriće antropološke vrijednosti obrednosti...¹⁵“, odnosno smatra kako se: „pooznačuje, ozbiljuje čin vjere u simboličko-obrednom činu¹⁶.“ Ovakvi činovi su „kraljevstvo gratuatnosti, ljepote, susreta, radosti¹⁷“ jedne zajednice. Ako, dakle, promotrimo čin izvođenja narodnog običaja krunjenja žitnim vijencem kao obred, onda valja imati na umu primarnu antropološku funkciju obreda, koja služi: „da struktuirati žudnju, da se pokazuje kao obećanje te da ujedno pokaže kako se ona ne može ispuniti sama po sebi. Funkcija obreda je da ljudsku žudnju usmjeri zajedništvu, da se *ozbilji* u susretu(...)“¹⁸ Adam svojim činom dira u temelje zajednice, ali i u religijski karakter koji sadržava narodni ova narodni običaj.

13 Tordinac, N. (2014): *Brat Adam*.

14 Isto.

15 Brambilla, F. G. (2007): *Vjera i sacrament*.

16 Isto, 85.

17 Isto, 86.

18 Isto, 87.

Selo se tada podijelilo na dva suprotstavljena tabora u kojem je slabije prolazili slavonska, šokačka strana: „Kô da si puškom izbacio, tako se hitro razturi Zlatarevcem, što uradi brat Adam. Listom se digoše starosjedioci, pa skrtiše štap nad grješnikom. Iztisnuše ga iz bratstva, zakrčiše mu staze preko svojih njiva i oranica, uztegoše mu svaku ljubav; kad ga sretnu, ugnu mu se kao vozu siena, a u straži nitko do njega ni stati, ni sjesti, ni prozboriti. Al se ljuto prevarili, ako se pouzdaše, da će time brata Adama dotući. Onakvu panju valjao tvrdji klin. Peklo je njega, što onako otresoše od njega ruke, mučilo ga, što ga iztisnuše iz bratstva, al sve to. ne umekša njegova srca, nego ga još ljućom osvetom zapali proti svim starješinam. Da uzmogne pobolje odolievati protivnikom, složi se sa Švabami i Magjari, a ovi ga jedva dočekali u svoju sredinu. Sav se Zlatarevac razbi u dva tabora i ne bilo dana, da se štogod ne zadesiv. Sad se pobiju momci i jedne i druge strane, sad ubiju ili izrane čije marvinče u kvaru, sad plane čije sieno, ili žito na guvnu — i Zlatarevčani bili česti gosti u kotaru. Svemu je dušom bio Adam, a da što boljma razmetne iza sebe stare gaze i pregaze, a priljubi svojim novim saveznikom, odluči udati kćer za bogata, al pjegava, žutokosa i nedotupavna momka¹⁹.“

Kada se već čini da će nepravda oličena u Adamu i strancima pobijediti slijedi događaj koji bismo mogli nazvati prije *deus ex machina* nego logičan i realističan slijed događanja. Adam slučajno upadne u rijeku Jošavu i skoro se udavi da mu ne pomognu seljani, ali iz protivničkog, slavonskog, šokačkog tabora. Budući da se teško razbolio, brat Adam uvidio je svoju pogrešku i moli za oprostaj. Iako Adam poslije toga umire, sve završava sretno: Ivetin sin i Adamova kći vjenčaju se, a u selu se nakon pomirenja i kršćanske pouke mjesnog župnika ponovno uspostavlja sklad: „Oprostiti bratu najljepši je žitni vienac, najsladja starina, najveća svetinja, — pobožno će svećenik blagosoviv mireće se, a narod se razidje i raznese viest, da se je Iveta izmirio s Adamom²⁰.“

*Kožu*h pokazuje kako je zapravo ova završna, ali u odnosu na gorku i mračnu priču o neslogi, zavisti i častohleplju: „pomalo sladunjava scena *Brata Adama*, bila više Tordinčeva želja, odnosno literarni konstrukt, nego stvarno stanje hrvatskog, odnosno slavonskoga društva njegova vremena. Publika je radije čitala priču u kojoj su za neslogu krivi Drugi (Švabe, Mađari, Židovi „došlje“ tko zna otkuda..) nego da je plod problema možda u onodobnom hrvatskom

¹⁹ Isto, 38–39.

²⁰ Isto, 49.

društvu . Kožuh jasno i nedvosmisleno kaže: sami smo krivi! Ne stranci, ne drugi ili Drugi! A mržnja među braćom bez oprost, vodi u propast! Spas je u kršćanskim vrijednostima, koje najviše nedostaju kada ih nema!“

Kožuh je, žanrovski, uokvirena priča u kojoj Tordinac prepričava razgovor hrvatskih plućnih bolesnika u austrijskom lječilištu Gleichenbergu: „Posljednji je njegov rad *Kožuh* u kojem je silhueto ocrtao lik seljaka pravdaša: on bi bratu poklonio kožuh, da ga zamoli, a da silom ne izgoni svoje nekakovo pravo! U crtici nema pravog jedinstva. Vidi se da ga piše umirući čovjek. Tužni završetak pripoviedke odgovara stanju Tordinčeve duše, iz koje je pod gvozdenim pritiskom sušice nastalo za uvijek predjašnje vedrine i dotadašnjeg optimizma.“²¹

Sam Tordinac šalje uredištvu *Vienaca Kožuh* uz opasku: „Evo vam jedne crtice. – ja sam omrtvio, ne mogu raditi, bolujem i sve mi je mrzko. Ja ću još ove godine pod ledinu, jer meni lieka nema. Ama znate da već jedva izgledjem čas, da za uvijek nestanem: bolje je nego hrduljati ni živ ni mrtav. Znam da nije muški kukati ja i nekukam, no samo priznajem činjenicu da ću umrijeti i to skoro...“²²

Jasno je da pripovijetku piše bolestan čovjek, pisac u kojem je nestalo zanoša za sve što je narodno i lijepo, koji gubi vjeru u život. Već se u *Bratu Adamu* vidi zaokret u odnosu prema zbilji slavonskog sela i likovima koje opisuje. Adam ruši narodne običaje, oskrnavio je stoljetni obred, trga svetinju, žitni vijenac, i kao da tim činom trga i Tordinčevu vjeru u slavonskog seljaka, u narod za koji u predgovoru svoje knjiga crtica i pripovijesti tvrdi da je: „iz njega izraso“ i s: „njime pjeva istu pjesmu i tuži istu tugu“²³. Ovdje „brat“ iz „njegova naroda“, za razliku od Adama, nema snage za kršćanski oprost.

Tordinac, pišući o *Djakovačkom spasovdanu* tvrdi da piše za: „seljaka – našeg štokavca. On me razumije, a ovakve pripovietke, gdje mu se riše prošlost našim jezikom, njegovom dušom, ne bi ostale u njega bez koristi...“²⁴ Sada kao da on do kraja ne razumije tog istog seljaka, odnosno razumije ga, ali ga to razumijevanje u *Kožuhu* ispunja tugom, pa čak i razočaranjem. Ovdje nije riječ, kako to pojednostavljuje Marijanović, o materijalnim pitanjima „mrtvih kapitala“ ili moralnim pitanjima nerada i nemorala. Ovdje je to duboki razdor među braćom, koji nije uzrokovan materijalnim (braća su lako podijelila novac, kuću

21 Šrepel, *O Nikoli Tordincu*, XXVIII.

22 Isto, XXIV.

23 Tordinac: *Seoske bajke i bajalice*, Đakovo, 1885.

24 Šrepel, *O Nikoli Tordincu*, XXIII.

i imanje), ni erotskim razlozima (u pitanju nisu žene ili strast); razlog propasti zapravo je iracionalna svađa oko uglavnom bezvrijednog starog očeva kožuha, nesloga koja se ne može racionalno protumačiti, nego možda biblijskim motivima Kaina i Abela, one mržnje koja je posađena u čovjeka istočnim grijehom i s kojom se teško nositi bez utjehe koju donose kršćanske vrijednosti i vjera u Boga.

Sve mane koje suvremenici pripisuju *Kožuhu*, zapravo su najveće vrline ove proze. Ovdje više nema dobronamjerne naivnosti i dobrohotnosti *Seoskih bajki i bajalica*, ovo je gorka slika slavonske i hrvatske stvarnosti ispisana stilskim sredstvima koje Šrepl i suvremenici, izgleda, do kraja ne razumiju: to je jezik hrvatske moderne! U *Kožuhu* je Tordinac bliži Leskovaru, Matošu ili Ivanu Kozarcu nego Šenoi, Kumičiću ili prijatelju Josipu Kozarcu. Može se napisati da bi se u hrvatskim književnim povijestima među preteče moderne²⁵ valjalo uvrstiti i Tordinčev *Kožuh* (1889), koji nastaje dvije, odnosno tri godine prije Leskovarove pripovijetke *Misao na vječnost* (1891) ili Matoševe priče *Moć savjesti* (1892). Stariji brat iz ove priče, kojemu ne saznajemo ime, možda je najzaokruženiji lik stvoren iz pera Nikole Tordinca, nekakav kukavički proto Đuka Begović, opsjednut starim kožuhom što mu ga je u diobi preuzeo brat. Sjajno su prikazana njegova duševna stanja koja na koncu završavaju tragično. Tordinčev *Kožuh* može se čitati i kao alegorija društvene podijeljenosti. Iz današnje perspektive hrvatske nacionalne podijeljenosti kao da po mnogim odajama više ti stari kožusi, doduše s nekim novim znakovljem koje ne da braći da se konačno izmire.

Đakovački *spasovdan*, objavljen prvotno u *Viencu* 1886. moguće je smatrati i kratkim romanom, a sam način na koji je ispisao ovu „pripoviedku iz djakovačke prošlosti“ podsjeća na Šenoinu metodu naslanjanja na povijesna vrela i temeljito istraživanje prije početka rada na tekstu. Šrepl smatra kako ova pripovijest zauzima: „posebno mjesto u nizu pokojnikovih umjetnih pripovijesti i crtica²⁶“. Đakovački *spasovdan* podsjeća na žanr hajdučko-turske novelistike²⁷, pa ga na neki način i reafirmira. Ovom popularnom žanru jedan je od glavnih predstavnika bio svećenik i pisac Janko Tombor. Za svoju najpoznatiju pripovijest *Hajdukova zaručnica* iz 1854, od Nevenovih čitatelja Tombor je dobio

25 Više u: Pogačnik, Hrvatska moderna i književnosti zapadnoeuropskoga kruga; moderna. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*.

26 Šrepl, O Nikoli Tordincu, XXX.

27 Više u: Nemec, *Poetika hajdučko-turske novelistike*.

nagradu dukatima, a nema sumnje kako je Tomborovo djelo čitao i dobro poznao Nikola Tordinac. Romantičnu crtu *Spasovdana* ističe i Šrepel tvrdeći kako se: „radnja razvija po načinu romantičnih pripoviedaka; zato se ne smije pitati za svaki momenat u radnji, je li baš vjerojatan...“²⁸

Ako se u *Greševu* Tordinac itekako narugao Đakovu i Đakovčanima, ova je pripovijest ili kraći roman oda Đakovčanima i Đakovu, pohvala njihovoj hrabrosti, ustrajnosti i domoljublju. *Spasovdan* pripovijeda o vremenu uoči oslobođenja Đakova od Turaka kao i o samom oslobađanju 1687. Uz povijesne likove kao što su biskup Nikola Ogramić (Olovčić), Ibrahim-paša Jakovali (Đakovčanin), hajdučki vojvoda Matijević, različiti vojni zapovjednici itd., imamo i klasičan ljubavni trokut koji čine Ilijica, Jelica i negativac i poturica Ivan. Tu je i tipski lik pobratima Podgoratlje... U priču su utkani mnogi elementi đakovačke povijesti, kao i brojni đakovački i đakovštinski toponimi. Iako se junaci vrlo često pozivaju na „krst zlatni“, može se zaključiti kako se ova pripovijest više oslanja na starozavjetne modele pravedne osvete i kazne za one koji su porobili hrvatski narod i zatiru kršćanski vjeru, nego na evanđeoske modele oprosta i milosrđa. Koncept odnosa prema neprijatelju sadržan je u hajdučkoj zakletvi koju polažu junaci:

„Svi hajduci poskidali crvenkape, pa srcem i dušom prate i ponavljaju svaku riječ one teške, hajdučke zakletve koja im i dan i noć ne silazi s pameti.

— Ja Ilijica Knežević evo se kunem živim Bogom i svetim Nikolom i kunem se, majčinim mliekom, junačkom dikom, pradjedovskom slavom, kunem se ljutom ranom i njezinim blagim liekom, jasnim suncem i našom zemljom, i kunem se svim onim, što je sveto od dubina do nebeskih visina, da ću ginuti za krst **častni** i slobodu zlatnu, da ću pomoći svakom u nevolji drugu, harambašu kao otca poslušati; svakud poći, kamogod me zovne. Ako ikad krenem vjerom, raznieli me vaši jatagani, a zemlja mi kosti izmitala i nikad se ne dostao raja. Tako mi Bog pomogao!²⁹

I ova pripovijest završava poukom svećenika, ovdje đakovačkog biskupa Nikole Ogramića, koji se nakon sretnog završetka obraća svom narodu koji se oslobodio od turskog gospodstva: „Pred mladencima stoji poznati i ljubljени fra Nikola, a sada već biskup Olovčić. Tronutim srcem i drhćućim glasom ovio nadramnicom ruke mladenaca i prozborio: — Ja vas spajam u ženitbu u ime

28 Isto, XXIX–XXX.

29 Tordinac, *Kožuh*, 96.

Otca i Sina i Duha svetoga — i kada dovrši sveti obred, prosliedi čvrstim i zvučnim glasom: — Bog vas blagoslovio, djeco moja, i ne dao nikad, da vam unučad sramotno robuje tudjemu gospodaru, već svjestni svoje starine, svoje glave i dike, vaviek bili ljudi kremenjaci, koji će znati dom i rod u svako doba obraniti il braneći usijati glave. U svako doba i svakom zgodom bilo mu svetom molitvicom ona naša: Bolje grob nego rob!

— Bolje grob, nego rob! — preuze burno skupljeni narod i: bolje grob nego rob! — orilo se Djakovom i poletjelo u lugove, pa se uz stokratnu jeku razbijalo o svako drvo, o svaki dol, o svaki brieg i goru i orilo tamo do valovite Save, a amo do hladne Drave: Bolje grob, nego rob!³⁰

Tordinac u ovoj priči nacionalni opstanak i nacionalnu slobodu uzdiže kao najveću vrijednost, u skladu s modelima hrvatske hajdučko-turske romantičarske novelistike, ali zbog toga od triju analiziranih priča, upravo ovu možemo smatrati, u najmanjoj mjeri, pričom kršćanskog nadahnuća.

3. Zaključak

Nikola Tordinac, svećenik, književnik, prevoditelj i sakupljač narodnog blaga i bez kakve je sumnje pisac kršćanskog nadahnuća, poglavito u zbirci crtica *Seoske bajke i bajalice* (1885) i nizom priča objavljenih u onodobnoj periodici te sakupljenima u matičinom izdanju *Odabranih pripovijesti i crtica* (1890). Ne stoji ocjena njemu suvremenih kritičara kako kao svećenik odstupa od kršćanskog učenja. Tordinac je književnik, koji za sebe tvrdi kako: „piše iz naroda za narod“, i upravo zbog toga uvijek ima na umu iznijeti pouku, ali tako da to ne naruši proznu strukturu odnosno da ne napiše homiliju umjesto priče. U duhu književnosti kršćanskog nadahnuća na poseban se način izdvajaju pripovijetke *Brat Adam* i *Kožuh*. Kada se naruše temeljne kršćanske vrijednosti i kada težnja za priznanjem vlastite vrijednosti nauštrb drugog čovjeka, težnja za vlašću i tuđim materijalnim dobrima prevladaju kršćanske vrijednosti, dolazi do nesklada koje se može uspostaviti samo kajanjem, oprostom, pobjedom ljubavi nad mržnjom. To se događa na kraju *Brata Adama*, a u *Kožuhu*, koji završava bez razrješenja i bez oprosta i pomirbe, autor pokazuje kako je mračan i promašen život kada se ljudi odreknu Boga i kršćanskih vrijednosti.

³⁰ Isto, 204.

Popis izvora i literature

- Benedikt XVI. 2006. *Deus caritas est. Bog je ljubav*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Eagelton, Terry. 2015. *Kultura i smrt Boga*, Naklada Ljevak, Zagreb.
- Flaker, Aleksandar. 1976. *Stilske formacije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.
- Marijanović, Milan. 1906. *Iza Šenoe: Četvrt vijeka hrvatske književnosti*, Naklada hrvatske knjižarnice u Zadru, Zadar.
- Nemec, Krešimir. 1998. Poetika hajdučko-turske novelistike. *Dani Hvarškoga kazališta* 24., br. 1 (1998): 112–123. <https://hrcak.srce.hr/103257>
- Pogačnik, Jože. 1991. Hrvatska moderna i književnosti zapadnoeuropskoga kruga. *Croatica*, 22 (35–36), 39–57.
- Rodoslavić, I. I. 1886. Seoske bajke i bajalice. Crtice od N. Tordinca, *Sriemski Hrvat*, god. IX, 9/1886, str. 3.
- Šrepel, Milivoj. 1890. O Nikoli Tordincu, *Odabrane crtice i pripoviesti*, XV–XXXII.
- Tordinac, Nikola. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013–2025. Pristupljeno 18.2.2025. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/tordinac-nikola>>.
- Tordinac, Nikola. 1883, 1884. *Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne*, Vukovar,
- Nikola Tordinac, *Seoske bajke i bajalice*, Đakovo, 1885. Nikola Tordinac,
- Tordinac, Nikola. 1890. *Odabrane crtice i pripoviesti / s uvodom o Nikoli Tordincu*, Matica hrvatska, Zagreb, 1890.
- Tordinac, Nikola. 1968. Djela / odabrane crtice, Ivo Frangeš (ur.), u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1968.
- Tordinac, Nikola. 1986. *Hrvatski narodni običaji, pjesme i pripovijetke iz Pečuha i okolice*, Đuro Franković, Đuro Šarošac (ur.), Budimpešta.
- Tordinac, Nikola. 1993. *Crtice i pripovijesti*, Mirko Hunjadi (ur.), Slavonska naklada Privlačica, Vinkovci.
- Tordinac, Nikola. 1998. Žepče i njegova okolica – putna crta od Staparića - Nikole Tordinca iz 1882., Ljiljana Grbelja, Franjo Marić (ur.), u: *Ekološki glasnik*, Zagreb.
- Tordinac, Nikola. 2010. *Hrvatski narodni običaji, pjesme i pripovijetke iz Pečuha i okolice. Seoske bajke i bajalice - crtice*, Đuro Franković, Mirko Ćurić

- (ur.), Grad Đakovo, Hrvatska državna samouprava, Đakovo-Pečuh.
- Tordinac, Nikola. 2012. *Seoske bajke i bajalice - crtice*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 1*, Đakovački kulturni krug, Đakovo.
- Tordinac, Nikola. 2012., 2018. Karl May: *Three carde monte*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 2*, Đakovački kulturni krug, Đakovo.
- Tordinac, Nikola. 2013. *Grešev*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 3*, Đakovački kulturni krug, Đakovo, 2013.
- Tordinac, Nikola. 2014. *Djakovačke uspomene*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 4*, Đakovački kulturni krug, Đakovo.
- Tordinac, Nikola. 2014. *Kožuh*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 5*, Đakovački kulturni krug, Đakovo, 2014.
- Tordinac, Nikola. 2019. *Hrvatski narodni običaji, pjesme i plesovi Hrvata iz Bosne i Hercegovine i Mađarske*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 6*, Đakovački kulturni krug, Đakovo.
- Tordinac, Nikola. 2020. *Sabrane pjesme*, u: Vlasta Markasović Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 7*, Đakovački kulturni krug, Đakovo, 2020.
- Tordinac, Nikola. 2022. *Puška kobnica*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 8*, Đakovački kulturni krug, Đakovo, 2022.
- Tordinac, Nikola. 2024. *Narodne popijevke, bećarci i poskočnice iz Slavonije i Srijema, iz rukopisne ostavštine*, u: Mirko Ćurić (ur.), *Sabrana djela Nikole Tordinca, knjiga 9*, Đakovački kulturni krug, Đakovo, 2024.

Nikola Tordinac as a Writer of Christian Inspiration

Summary

Nikola Tordinac, a priest, professor at the Đakovo Theological Seminary, translator, writer, and collector of folk treasures, was born in Đakovo on December 5, 1858, and died there on February 21, 1888. During his lifetime, he published only two books: *Hrvatske narodne pjesme i pripovietke iz Bosne* [Croatian Folk Songs and Tales from Bosnia] (1883 and 1884) and a collection of “sketches and tales” called *Seoske bajke i bajalice* [Village Fairy Tales and Magic Words] (1885). After his death, Matica hrvatska published his *Selected Stories* (1890). Following this publication, he is characterized in reviews of Croatian literature as a writer who described the rural environment or emphasized his role as collector of oral-linguistic treasures. Many dimensions of his work, especially spiritual ones, remain unknown and neglected. Nikola Tordinac was an author with a wide range of interests, from genre to theme, and since he lived for less than thirty years, he had a much richer and more diverse oeuvre than is presented in encyclopedias and literary histories. The paper approaches Tordinac primarily through three of his most famous stories, “Brat Adam”, “Kožuš” and “Đakovočki spasovdan”, and aims to prove the thesis of Tordinac as a writer of Christian inspiration. In the framework of research and analysis of the corpus, the methodology primarily consisted of literary-historical and literary-theoretical analysis.

Keywords: Christian inspiration, Nikola Tordinac, ritual, stories.

